

HOLOKAUSZT

ISKOLAI EMLÉKNAP

Készítette: Baracs Nóra

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIA

8. ÉVFOLYAM

SZKA208_14



MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
I. Ráhangolás, a feldolgozás előkészítése					
I/a Előzetes gondolatok és érzések					
A	A tanár ismerteti a projektnap céljait és kereteit. Minden tanuló kap egy feladatlapot, amelynek segítségével rögzíti, hogy mit jelent számára a holokauszt szó, milyen tényeket ismer ezzel kapcsolatban, és mit vár a projektnaptól. A tanár beszedi a kitöltött feladatlapokat. 10 perc	Információadás és az előzetes tudás előhívása Önreflexió	Frontális munka – tanári előadás Egyéni munka – feladatlap kitöltése	D1 (Feladatlap)	
I/b Néhány alapfogalom					
A	A tanár egymástól kissé távol felírja a táblára a következő két fogalmat: ANTISZEMITIZMUS, HOLOKAUSZT. A tanulók társítják e fogalmakhoz azokat a szavakat, amelyek az eszükbe jutnak. A tanár jegyzi a gondolatokat, majd végül mindkét fogalmat közösen definiálják. 5 perc	Fogalomtisztázás Asszociációs képesség Gondolkodás	Frontális munka – ötletbörze és fogalomalkotás		

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II. Új tartalom feldolgozása					
II/a A zsidók Európába érkezése					
	<p>A tanulók 3-4 fős csoportokat alkotnak. Minden csoport megkapja a D2 feladatleírást és a D3 kártyasorozatot. Egy földrajzi atlasz és egy pausz papír segítségével készítenek egy vaktérképet, amely az európai országok körvonalait ábrázolja. (A rajzot fénymásolják, mert a következő feladathoz is szükség lesz egy hasonló térképre.) Az adatkártyákat, amelyek azt mutatják be, hogy Európa melyik térségébe mikor érkeztek meg az első zsidó bevándorlók, időrendbe rakják, és kronológiai kategóriákat alkotnak, amiket színekkel azonosítanak. Végül e színekkel jelzik a térképen, hogy milyen régi a többségi népesség és a zsidóság együttélése az egyes területeken.</p> <p>A szóvivők ezután felolvassák azt a mondatot, amit a színes térkép vázlat alá írtak összegzőként.</p> <p style="text-align: right;">15 perc</p>	<p>Új ismeretek nyújtása és a tényeken alapuló gondolkodás ösztönzése</p> <p>Együttműködés Adattranszformálás Általánosítás Szövegalkotás</p>	<p>Csoportmunka – közös feladatmegoldás</p>	<p>D2 (Feladatleírás) D3 (Adatkártyák)</p> <p>Minden csoportnak 5-6 fajta színes ceruza</p> <p>Pausz papír és fehér rajzlap</p> <p>Papírragasztó</p>	<p>Fénymásológép</p>

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/b Európa zsidó népessége a holokauszt előtt					
	<p>A tanulók az előzőleg kialakult csoportokban dolgoznak tovább. Valamennyi csoport kap egy újabb vaktérképes feladatot (D4), és egy újabb sorozat adatkártyát (D5). Most azt kell színekkel ábrázolniuk az új térképen, hogy Európa melyik részén milyen arányt képviselt a lakosságon belül a zsidóság, majd megfogalmazzák ezzel kapcsolatban néhány érvényes állítást. A csoportok szóvivői végül sorban felolvassák ezeket az állításokat. Ha esetleg vita van közöttük, megbeszélik, miből adódnak a különböző vélekedések.</p> <p style="text-align: right;">15 perc</p>	<p>Új ismeretek nyújtása és a tényeken alapuló gondolkodás ösztönzése</p> <p>Együttműködés Adattranszformálás Általánosítás Szövegalkotás</p>	Csoportmunka – közös feladatmegoldás	<p>D4 (Feladatleírás) D5 (Adatkártyák)</p> <p>Minden csoportnak 5-6 fajta színes ceruza</p> <p>Az előzőleg elkészített vázlat másolatai</p>	
II/c A magyarországi zsidóság					
A	<p>A tanár elmeséli, hogy mikor érkeztek nagyobb hullámokban zsidó bevándorlók hazánk területére, és mi jellemezte a helyzetüket a különböző történelmi korszakokban a XX. század kezdetéig.</p> <p style="text-align: right;">5 perc</p>	<p>Új ismeretek nyújtása</p> <p>Figyelem Befogadás</p>	Frontális munka – tanári előadás		P1 (Háttér-információk)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/d Mozaikok a zsidó kultúrából					
A	<p>A tanár klezmer zenét kapcsol be. Megkérdezi a tanulókat, hogy tudják-e milyen muzsikát hallanak, majd rövid ismertetést ad e műfajról.</p> <p>A tanulók párokat alakítanak. Minden pár kap egy feladatlapot, amelyen a zsidó kultúrához kapcsolódó fogalmak vannak, valamint egy sorozat definíciós kártyát és egy sorozat képkártyát tartalmazó lapot. A diákok először részekre vágják a lapokat, majd megpróbálják összekapcsolni a fogalmakat, a képeket és a definíciókat, s a kivágott kártyákat felragasztják a feladatlap megfelelő soraiba.</p> <p>A megoldások helyességét közösen ellenőrzik a feladat végén. Utána arról beszélgetnek, hogy ki mit talált a legérdekesebbnek a megismert szokások között.</p> <p style="text-align: right;">20 perc</p>	<p>A kíváncsiság felkeltése és új ismeretek nyújtása</p> <p>Együttműködés Nyitottság Tolerancia</p>	<p>Pármunka – információk egymáshoz rendelése</p> <p>Frontális munka – irányított beszélgetés</p>	<p>D6 (Feladatlap) D7 (Képkártyák)</p> <p>D8 (Definíciókártyák)</p> <p>Diákonként egy olló és páronként egy ragasztó stift</p>	<p>P2 (Klezmer zene)</p> <p>P3 (Háttérinformációk)</p>
II/e Zsinagógák Európa-szerte					
A	<p>A tanár európai zsinagógákat ábrázoló képeket vetít. Közben arról beszélgetnek, hogy ki járt már zsinagógában, és milyennek találta az épületet. Ha van zsidó vallású tanuló az osztályban, és van is kedve hozzá, mesélhet a szertartásokról.</p> <p style="text-align: right;">5 perc</p>	<p>Az épületek különleges szépségének bemutatása, személyes élmények felidézése</p>	<p>Frontális munka – vetítés és beszélgetés</p>		<p>P4 (Kivetíthető képek)</p>

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/f Az antiszemitizmus okai					
A	A tanulók körbe ülnek, és – a tanár irányításával – a következőkről beszélgetnek: vajon mi minden válthatott ki elutasítást a többségi népcsoportokból a zsidósággal szemben? A felmerülő gondolatok vajon eléggé indokolják-e mindazt, ami később történt az európai zsidósággal? A körben minden diáknak meg kell szólalnia. (Ezzel ér véget a projekt első 90 perces része.) 15 perc	A felelősségteljes gondolkodás ösztönzése Empátia Kifejezőkészség	Frontális munka – beszélgetőkör		

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/g Zsidóellenes törvények					
A	<p>(Itt kezdődik a nap harmadik tanórája.) A diákok ugyanabba a körbe ülnek vissza, amit a szünet előtt elhagytak. A tanár a németországi zsidóellenes törvényekről beszél a diákoknak, majd elmeséli, hogy mi minden történt abban a néhány órában, amit a „kristályéjszakának” neveznek a történelemkönyvek.</p> <p>A tanár megkéri a diákokat, hogy képzeljék el, a zsidó kisebbséghez tartoznak valahol az 1930-as, 40-es évek Magyarországon, s így személyesen érintik őket a megkülönböztető előírások. Ennek jelzéseként mindenkinek ad egy öntapadós papírból kivágott sárga csillagot, amit a tanulók felragasztanak a ruhájukra.</p> <p>Ezután mindenki húz egy cikkelyt a korszak hazai zsidótörvényeiből. Csendben elolvassák a szöveget, és megpróbálják szavakba önteni az általa kiváltott érzéseiket. Tetszőleges sorrendben megszólalva, felolvassák a cikkelyt, és egyes szám első személyben fogalmazva elmondják a gondolataikat.</p> <p>Végül a tanár arra kéri őket, hogy most azt képzeljék el, hogy a többségi csoporthoz tartoznak, s így mondják el, mit gondolnak a megismert szabályok összességéről.</p> <p style="text-align: right;">25 perc</p>	<p>Személyes elutasító viszonyulás kiváltása az embertelenséghez</p> <p>Empátia Felelősségérzet Kifejezőkészség Nézőpontváltás</p>	<p>Frontális munka – tanári magyarázat és beszélgetőkör</p>	<p>D9 (Jogsabályok)</p>	<p>P5 (Háttér-információk)</p> <p>Öntapadós papírból készült sárga csillagok (a tanár készíti el őket előzetesen)</p>

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
II/h Gettók Európa-szerte					
A	<p>A tanár elmeséli, hogy az 1940-es években Európa számos városában gettókat hoztak létre a zsidók számára, amelyek közül a legnagyobb a varsói zsidó negyed volt. Ezután közösen megnézik Polanski <i>A zongorista</i> című filmjének 8. jelenetét, amely a varsói gettóban játszódik.</p> <p>Egy nagy csomagolópapíron rögzítik azokat a szavakat, amelyekkel jellemezni tudják a gettóbeli életet – a filmrészlet és egyéb élményeik alapján. Ezután – a tanár irányításával – arról beszélgetnek, hogy saját lakóhelyük közelében hol működött gettó a háború alatti időszakban, és mi mindent tudnak erről.</p> <p style="text-align: right;">10 perc</p>	<p>Ismeretek és vizuális élmények nyújtása, a felelősségérzet felébresztése</p> <p>Empátia Asszociációs készség Nyitottság</p>	<p>Frontális munka – magyarázat és vetítés, ötletbörze, beszélgetés</p>		<p>P6 (Filmrészlet)</p> <p>Csomagolópapír</p>
II/i Miért nem volt szervezett ellenállás?					
A	<p>A tanár felteszi azt a kézenfekvő kérdést, hogy vajon miért nem volt lényegében sehol szervezett ellenállás a zsidóságot sújtó intézkedésekkel szemben. A diákok találgatnak, majd a tanár (vagy egy diák) felolvasson egy ezzel kapcsolatos visszaemlékezést, amely megvilágítja a bénultság legfontosabb okát.</p> <p style="text-align: right;">10 perc</p>	<p>Egy érthetetlen jelenség megértésének segítése</p> <p>Hallás utáni szövegértés Befogadó készség</p>	<p>Frontális munka – szemléltetés</p>		<p>P7 (Szöveg a História című újságból)</p>

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
II/j A végső megoldás					
A	(Itt kezdődik a nap negyedik tanórája.) A tanár elmondja, hogy mit neveztek a németek „végső megoldásnak”, majd koncentrációs táborokban készített képeket vetít, és száraz tényeket sorol a népirtással kapcsolatban. Egyúttal elmondja azt is, hogy nemcsak zsidók estek áldozatul, hanem nagyszámú roma és különféle fogyatékkal élő emberek is. 10 perc	A belülről jövő felháborodás érzésének kiváltása Figyelem Empátia	Frontális munka – vetítés és a tanári előadás		P8 (Kivetíthető képek) P9 (Háttér-információk)
II/k A holokauszt szerepei					
A	A tanulók megnézik a <i>Soa</i> című jelenetet <i>A holokauszt szerepei</i> című filmből. Mindenki kap egy feladatlapot, amelynek segítségével megpróbálja értelmezni a látottakat. Ezután kérdésenként haladva, közösen megbeszélik, hogy kinek milyen értelmezések jutottak az eszébe a jelenet egyes részleteivel kapcsolatban. 15 perc	Filmes kifejező eszközök bemutatása és elemzése Nem verbális jelek dekódolása	Frontális munka – vetítés Egyéni munka – feladatlap megoldása Frontális munka – beszélgetés	D10 (Feladatlap)	P10 (Filmrészlet)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/1 Apró lépéseken át a borzalomig					
	<p>A tanulók párokat alkotnak. Mindenki kap egy szöveget, amely a borzalomig vezető út apró lépéseivel szembesít. A párok megvitatják egymással a szöveg által idézett német egyetemi tanár véleményét, majd mindannyian körbe ülnek. Közösen arról beszélgetnek, hogy vajon volt-e olyan pont, amikor még meg lehetett volna állítani a végül világméretű tragédiába torkolló folyamatot.</p> <p style="text-align: right;">20 perc</p>	<p>Egy történeti folyamat elemzése, és a beavatkozási lehetőségek keresése</p> <p>Felelősségvállalás Kommunikáció</p>	<p>Pármunka – véleménycsere</p> <p>Frontális munka – beszélgetőkör</p>	D11 (Szöveg)	
III. Az új tartalom összefoglalása, értékelés					
III/a A múlt tanúi					
	<p>(Itt kezdődik a nap ötödik tanórája.) A tanár elmondja, hogy a II. világháborút követően számos olyan szervezet jött létre, amelynek célja a holokauszttal kapcsolatos tények feltárása, és annak megelőzése, hogy ilyen szörnyűség még egyszer előfordulhasson. Külön is beszél a Spielberg által létrehozott alapítványról és az izraeli Yad Vashem Intézetéről.</p> <p style="text-align: right;">10 perc</p>	<p>Ismeretek nyújtása, és a nap folyamán született érzések megerősítése</p> <p>Empátia Nyitottság</p>	<p>Frontális munka – tanári magyarázat</p>		P11 (Háttér-információk)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
III/b Emlékművek					
A	<p>Miközben képeket vetít róluk, a tanár elmondja, hogy ma már a világ számos helyén található a népi áldozatainak emlékére létrehozott emlékművek, s egyaránt van nemzetközi emléknapja a zsidó és a roma holokausztnak is.</p> <p>Ezután felerősít a falra egy nagy csomagolópapírt – olyan részen, ahol előtte kialakítható lesz egy jelképes emlékhely. A papírra felrajzolja egy sírkő kontúrját.</p> <p>Egy központi helyen lévő asztalra sok-sok olyan ember fényképét teszi ki, akik valamelyik koncentrációs táborban pusztultak el. Arra kéri a tanulókat, hogy válasszanak ki közülük egyet-egyét, akinek a képe valami miatt különösen megszólítja őket. A tanulók sorban felragasztják a kiválasztott képeket a képzeletbeli sírkőre. A munka közben nem beszélnek egymással, némán próbálják meg összehangolni a tevékenységüket. Csak a zene szól. Aki végzett, csendben leül a helyére.</p> <p>20 perc</p>	<p>A megemlékezés pillanatának előkészítése</p> <p>Empátia Választás Önfegyelem</p>	<p>Frontális munka – tanári magyarázat</p> <p>Másokkal összehangolt egyéni munka</p>	<p>Csomagolópapír</p> <p>Ragasztó stiftek</p>	<p>P12 (Kivetíthető képek)</p> <p>P13 (Zenei lista)</p> <p>Képek az internetről (a Yad Vashem Intézet honlapjáról)</p>

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
III/c A megemlékezés lángjai és kövei					
A	A tanár a képekből kialakult „sírkő” előtt egy textildarab leterítésével létrehoz egy emlékhelyet. Meggyújt egy gyertyát a nem zsidó áldozatok emlékére, majd elmondja, hogy a zsidó emberek kavicsokat szoktak elhelyezni a sírokon a megemlékezés jeleként. Kitesz a tanári asztalra egy doboz kavicsot, és arra kéri a tanulókat, hogy egymás után sorban helyezzenek el közülük egyet-egyét a jelképes emlékhelyen. Közben végig szól a zene, egészen addig, amíg az utolsó diák is vissza nem ült a helyére. 5 perc	Egy meghitt pillanat teremtése Empátia Önfegyelem	Egyéni munka	Egy doboz kavics	Zene
III/d A személyes benyomások összegzése					
A	A foglalkozás utolsó elemeként minden tanuló visszakapja azt a feladatlapot, amit a nap elején töltött ki, és az annak hátoldalán lévő kérdések segítségével összefoglalja azokat a gondolatokat és érzéseket, amelyeket ez a nap váltott ki belőle. Miközben a tanulók dolgoznak még mindig szól a zene, és a tanár kiosztja nekik a zsidó kultúra néhány vonását felidéző emléklapot, amit lefűzhetnek a mappájukba. A kérdőíveket a foglalkozás végén mindenki leteszi a tanári asztalra. A leírt gondolatokat a következő osztályfőnöki órán beszélük meg. 10 perc	A projektnap személyes értékelése Önreflexió Önkifejezés		D1 (Feladatlap) D12 (Emléklap)	Zene

TANÁRI SEGÉDLETEK

P1 Háttér-információk – a zsidóság magyarországi megtelepedéséről, és a különböző történeti korszakokban jellemző helyzetéről

A római időktől kezdve folyamatos a zsidó diaszpóra jelenléte a Kárpát-medencében. Régészeti leletek bizonyítják, hogy Pannónia provincia lakói közt zsidókat is találunk a Kr. u. III. században, többek közt Aquincumban, Savariában. Dunaújvárosban (Intercisa) zsinagoga is épült. Térségünkben nem voltak kitéve üldöztetésnek

Német, osztrák, cseh és morva területről az első kereszties hadjárat idején fellángolt zsidóüldözések elől menekülve a XI. század vége óta növekvő számban askenázi, azaz nyugati zsidók érkeztek hazánkba. Esztergomban épült az első templomuk 1050-ben.

A 13. században a zsidók szerepe a kereskedelemben és a pénzügyekben jelentőssé vált. 1251-ben IV. Béla szabadságlevelet adott a zsidóknak, mert el akarta érni, hogy a tatárjárás utáni újjáépítésben segítsenek.

Mátyás korában rendkívüli adókat vetettek ki rájuk, de helyzetük biztonságos volt. Hitközségek elsősorban a Dunántúlon fejlődtek; Buda, Esztergom, Székesfehérvár, Pozsony, Sopron. A török uralom alatti hódoltsági területen nem voltak kitéve zaklatásnak, így sokan ide menekültek a német és spanyol üldöztetések elől is. A budai hitközség az egyik legtekintélyesebb lett Európában. Bekapcsolódtak a kereskedésbe, kézművesiparba, gyakran kényszerű kölcsönzővé váltak.

A XVIII. században bevándorlási hullám érte el hazánkat. A cseh- és morvaországi megszorító intézkedések elől menekülők a Dunántúlon telepedtek le többek között Kismartonban. A Galíciából menekülők pedig Munkács térségében, a Rákóczi-birtokokon földet bérelhettek. A zsidók a mezőgazdasági termékeket készpénzzel fizették, és hitelért árusítottak, ezáltal nélkülözhetetlenné váltak a magyar mezőgazdaságban, ugyanakkor ellenérzéseket is gerjesztettek.

Az 1848/49-es forradalomban és szabadságharcban 30 ezer zsidó honvéd vett részt, mások jelentős anyagi támogatást nyújtottak, sok zsidó volt a tábori orvosok között.

A XIX. század végére a magyarországi zsidóság jelentős mértékben városiasodott. Az 1867-ben törvény mondta ki: „Az ország izraelita lakosai a keresztény lakosokkal minden polgári és politikai jog gyakorlására egyaránt jogosítottaknak nyilvánítatnak.” 1895-ben pedig a zsidó vallásnak az egyenjogúsítására is sor került.

P2 Klezmer zene

Érdekes valami olyan hangfelvételt kiválasztani, amely aztán háttérzeneként végig hallgatható a páros munka ideje alatt.

P3 Háttér-információk a klezmer zenéről

A klezmer szó eredete egészen az ótestamentumi időkig nyúlik vissza. Akkoriban hangszereket jelöltek vele. Az eredetileg esküvőkön zsidó rítusnak megfelelő zenei szolgáltatást, szórakozást nyújtó muzikusok idővel mindenfajta ünnepségen és mulatságon szívesen játszottak.

A klezmer Európa bármely területén – de különösképpen Közép- és Kelet-Európában – szorosán összefonódott a befogadók népzenei hagyományaival. Egyes népzenei motívumokat a zsidó muzsikuskusok saját zenei hagyományaikhoz igazítottak.

A klezmer újjáéledése tapasztalható az elmúlt évtizedekben Amerikában, majd Izraelben és Európa-szerte. Hazánkban is sikerrel koncertezik például a Budapest Klezmer Band.

P4 Kivetíthető képek (Külön mappában)

Zsinagógák

P5 Háttér-információk – a zsidótörvények és a „Kristályéjszaka” témájának a feldolgozásához

1933–1945 között összesen több mint 400 zsidóellenes törvényt fogadtak el Németországban.

1933-ban, a hatalomra jutásuk évében kezdték. A nácik 42 zsidóellenes rendszabályt fogadtak el, 1934-ben további 19-et. Valamennyit azzal a szándékkal hozták, hogy védjék az „árja vért” „a zsidó vérel” való megfertőződéstől. Ezt követően 1935-ben Hitler a nürnbergi nemzetiszocialista pártgyűlésen három új törvényt jelentett be. Az első kettő megfosztotta a zsidókat állampolgárságuktól. A harmadik elkülönítette őket a többi némettől. Faji alapon határozták meg, ki a zsidó. A haj és a szem színének, orr és fül hosszúságának, járásnak és testtartásnak fontosságot tulajdonítottak. A kristályéjszakán 191 zsinagóga felgyújtása, 90 zsidó megölése, 30 ezer főnek koncentrációs táborba hurcolása már törvények nélkül zajlott.

Forrás: Szemtől szemben a történelemmel és önmagunkkal, Facing History and Ourselves National Foundation, 1997. (Tartalmi átvétel 208–240. o.)

P6 Részlet Polanski A zongorista című filmjéből (8. jelenet – 5 perc)

Mennek a gettó utcáin, összeesett az apa, az utca végét lezárták, SS-őrök megtáncoltatják a zsidókat, a kapuk záródnak.

P7 Részlet egy visszaemlékezésből

Gergely János: Zsidók deportálása a hazából. Megjelent *História*, 2006/4. 6–8. o.

Elképzelhetetlen kitagadás

A németek 1944. március 19-én jöttek be Magyarországra. Én akkor Budapesten voltam, de valamilyen csodálatos szerencse folytán (bár már igazoltatások voltak, és az állomáson a vonatról leszedték a zsidókat) hazaértem Karcagra. Az állomásról autóbusszal érkeztem meg a Piac térre, ahol Édesapám és több zsidó verődött össze, várva tőlem a friss budapesti híreket, melyek hatására mindenkinek kétségbe kellett volna esnie, de maximum csak fejcsóválás volt a reakció. Néhány nap múlva az „új” idők első megnyilvánulásként összeszedett a rendőrség néhány tekintélyes zsidó férfit – köztük Apámat is.

Bizalom a magyar hazában

Hogy mennyire bíztak a kormányzóban és egyáltalán a magyar hazában („máshol minden előfordulhat, de nálunk nem”), mutatja a következő két epizód. A lengyel összeomlás után lengyelek tömege menekült Magyarországra, közöttük zsidók is. Egyikük elkerült hozzánk, és figyelmeztetett mindenkit, közöttük Apukát is: értékesítsenek mindent, és menjenek el az országból, amíg lehet, mert ránk is ugyanaz a sors vár, mint a lengyel zsidókra. (Ők már tudták,

mit jelent a német megszállás). A válasz elnéző mosoly volt (náluk igen, nálunk nem!). [...]

Egymás után jöttek a zsidótörvények, megaláztatások, a szervezett kifosztás és meghurcoltatások legváltozatosabb formái. Hogyan élte ezt meg a karcagi zsidóság? [...]

Kettős identitás

Mi történt és miből adódik ez a kettősség? Mindenekelőtt – és ezt nekem könnyű, másoknak talán nehéz megérteni – a kettős identitásból. Édesapámék egyrészt sokkal mélyebben gyökereztek abban a társadalomban, mint ahogy azt ők maguk sejtették, mint ahogy környezetük valaha is elfogadta. Számukra (és természetesen számomra) sem volt más alternatíva. *Idetartoztunk, ennek az országnak a kultúráját szívtuk magunkba* (igaz, hogy talán jobban „megspékelve” európai kultúrelemekkel, mint pl. osztálytársaink esetében ezt látni lehetett), felmenőink (és ez alatt nem a közvetlen rokonságot, hanem a hazai zsidóságot értem) legalábbis a 19. század közepétől elképesztően sokat tettek az országért, *a magyar társadalomba való beilleszkedésükért*.

Ez jellemezte a karcagi mikrokozmoszt is. [...] A zsidó üzletek vevőköre a város (és környék) lakosságából verbuválódott. A zsidó orvos éppúgy ingyen gyógyította a szegény nem zsidó pacienst, mint hitsorsosát, a gimnáziumban máig is tartó barátságok szövődtek zsidók és nem zsidók között, az első világháborús „frontharcosok” nemzeti ünnepek alkalmával rendezett felvonulásain a legszebben „dekorált” altiszt Robicsek bácsi, a legmagasabb kitüntetések viselő tiszt pedig, a „cukros Neumann” volt – és még hosszasan sorolhatnék hasonló eseteket.

Egy ilyen közegben, különösen a történelmet valamennyire ismerő (vagy félreismerő) zsidó számára, legfeljebb kis, „átmeneti malört”

jelentett a politikai változás. *Senki nem érezte az életveszélyt, következésképpen semmit nem tett egyéni sorsának* (vagy pláne a közösségnek) *megmentése érdekében*.

Apukáék felfogása és hozzáállása sem volt más. [...]

Nem készültek a halálra

Nem voltam Karcagon, amikor a gettóba zárásra került a sor. Azt azért tudom, hogy amikor ennek híre elért hozzánk, Apukáék megpróbálták menteni, ami menthető. Valami keveset ékszereikből elástak; ruhát, fehérneműt, pénzt, árut „jó embereiknek” megőrzésre átadtak. [...]

Mire emlékszem? Legjobban az döbbséget, hogy a legnyomorúságosabb körülmények között összezsúfolt és teljesen bizonytalan sors előtt álló karcagi zsidók *nem készültek a halálra, nem féltek*. Rendet próbáltak maguk körül tartani, működtek a közösségi vezetők, akik nyugalomra intettek. [...]

Nekem az volt a meggyőződés, és ennek hangot is adtam, hogy el fogunk pusztulni, és csak azok a munkaszolgálatosok maradnak életben, akiknek lehetőségük lesz az oroszokhoz menekülni. Hát ez majdnem bekövetkezett. De ha ez ennyire világos volt előttem, miért nem tettem a menekülés érdekében valamit? Lehet, hogy valóban nem lehetett tenni semmit sem, de a fő baj az volt, hogy senki nem volt távolban-közelben, aki erre biztatott volna bennünket. Éppen az ellenkezője történt. [...]

P8 Kivetíthető képek (Külön mappában)

Fényképek a koncentrációs táborokból

P9 Háttér-információk –

A roma holokausztról

Augusztus 2. – a roma Holocaust nemzetközi napja, mert 1944-ben Auschwitzból a munkaképes romákat más táborokba szállították, a még maradó 3000 embert legyilkolták.

A cigányüldözés már 1933-ban kényszersterilizálásokkal elkezdődött Németországban „A genetikailag hibás utódok létrejöttének megakadályozására” vonatkozó rendelet végrehajtásaként. Kölnben, Düsseldorfban, majd másutt is cigánytáborokat hoztak létre. A romák deportálása 1939-ben Lengyelországban kezdődött. A háború alatti veszteség mértékének meghatározása még a kutatók előtt álló feladat, egész Európában a cigány népességet 2 millióra, az áldozatok számát 200-600 ezerre becsülték, legtöbbször a félmillió adatot tartják valószínűleg, köztük közel 50 ezer magyarországi roma lehetett.

Magyarországon 1938-ban egy belső csendőri rendelkezés kollektívan megbízhatatlannak bélyegezte őket. Internálás, mezőgazdasági kényszermunka, munkaszolgálat jutott nekik osztályrészül. A Kárpátokban az Árpád-vonal kiépítése volt a katonai építőlagerek lakóinak a feladata. 1944 őszétől már sokukra deportálás várt. Előzetesen a komáromi Csillag-erődbe gyűjtötték őket. A csendőrök az országban maradókkal sok helyütt brutálisan bántak, előfordult tömeggyilkosság és teljes családok kivégzése is, többek között Nagyszalontán, Székesfehérvárott, Várpalotán.

A cigányholokauszt magyar áldozatai közül sokukat Dachauban, Buchenwaldban ért utol a halál. Az SS- táborban néhányan megélték a háború végét, de több nőnek is sérült, fogyatékos gyermeke született az álorvosi kísérletek miatt. Sokukat sterilizálták.

P10 Részlet *A holokauszt szemei* című filmből (a *Soa* című jelenet)

P11 Háttér-információk

A Steven Spielberg által létrehozott Shoah Túlélői Vizuális Történelem Alapítványról és a Jad Vashem Intézetéről

Steven Spielberg 1994-ben hozta létre a Shoah Túlélői Vizuális Történelem Alapítványt.

Az Alapítvány azóta 56 országban 32 nyelven, több mint 50 ezer holokauszt túlélő és más tanú vallomását rögzítette.

Céljuk az, hogy legyőzzék az előítéleteket, az intoleranciát, a megkülönböztetést – és mindazt a szenvedést, amit ezek okoznak.

Az Alapítvány oktatási anyagokat készít az archívumában található interjúk felhasználásával. A magyar egyórás részt Szász János rendezte.

Yad Vashem Intézet: <http://www.yadvashem.org/>

Az intézmény a Holokauszt Áldozatainak és Hőseinek Izraeli Emlékhatósága. 1953-ban alapították. A jeruzsálemi „Har Hazikaron”-on, (Emlékhegyen) terül el a több hektáros komplexum. Emlékpark, kutatóközpont, oktatási centrum, könyvtár található benne. 2005. március 15-én nyílt meg az új történelmi múzeuma. Nemzetközi Holokauszt-tanulmányok Iskolája 1993-ban alakult, ahol évente több ezer izraeli és külföldi diák, illetve tanár vesz részt továbbképzéseken, szemináriumokon. Több nyelven készülnek számukra oktatási programok, pedagógiai csomagok, köztük magyar nyelvű tananyag is. Válassza az /Education/ majd /languagas/. / Magyar/ linket – itt magyarnyelvű anyagokkal is találkozhat. A honlapról letölthető több ezer fénykép, köztük a teljes Auschwitz album.

P12 Kivetíthető képek (Holokauszt emlékművek)**P13 A projektnap végén felhasználható háttérzenék listája**

- *Schönberg: Egy varsói menekült* – oratórium
- *Dallapiccola: A fogság énekei* (alapgondolata: tiltakozás Mussolini fajüldözése ellen)
- *Penderecki: Dies irae* – oratórium (*Oratórium az auschwitzi haláltáborban meggyilkoltak kiolthatatlan emlékére* – Bemutató: 1967. Auschwitz – a haláltábor emlékművének avatásán)
- *Szerovánszky Endre – Pilinszky János: Sötét mennyország* – requiem (Az V. tétel a koncentrációs táborok hangulatát érzékelteti)
- *Steve Reich: Different Trains* (A II. tétel a deportáló vonatokról szól)
- *Szól a kakas már* – dal (A legenda szerint Taub Eizik Izsák nagykállói rabbi írta)
- *Klezmer dalok és zenék* (például a Budapesti Klezmer Band CD-je)
- *Hegedűs a háztetőn* – musical (Például: *Hagyomány, Anatevka*, de bármely más részlet is lehet.)
- *Schindler listája* – a film főcímdala
- A *Sorstalanság* című film zenéi
- Izraeli dalok

P14 A projektnap délutánján vetíthető filmek listája

- A lágerek emléke*, rendező: Alfred Hitchcock, angol dokumentumfilm, 1945
- A halál malmai*, rendező: Hanuš Burger, német-amerikai dokumentumfilm, 1945

Hazudós Jakab, rendező: Frank Beyer, NDK játékfilm, 1974

A Harmadik Birodalom gyermekei, rendező: Catrine Clay, angol dokumentumfilm, 1993

Üzlet a korzón, rendező: Elmar Klos, Jan Kadar, cseh játékfilm, 1965

Az utolsó metró, rendező: François Truffaut, francia játékfilm, 1980

Porrajmos, rendező: Varga Ágota, magyar dokumentumfilm, 2000

Fekete Lista, rendező: Varga Ágota, magyar dokumentumfilm, 2002

Oroszlánkölykök, rendező: Edward Dmytryk, amerikai játékfilm, 1958

Jób lázadása, rendező: Gyöngyössy Imre, Kabay Barna, magyar játékfilm, 1983

A napfény íze, rendező: Szabó István, magyar játékfilm

A zongorista, rendező: Polansky, lengyel játékfilm

Az élet szép, rendező: Benigni, olasz játékfilm

Sorstalanság, rendező: Koltai Lajos, magyar játékfilm, 2004

Temetetlen holtak, rendező: Jancsó Miklós – Bársony János, magyar dokumentumfilm, 1995

Megöltétek ártatlan családom, rendező: Jancsó Miklós – Böjte József, dokumentumfilm, 1994

Hej, Gettó, rendező: Daróczi Ágnes – Bársony János, magyar dokumentumfilm, 2003.

Az elit alakulat 6. rész, rendező: Tom Hanks és Spielberg, az HBO saját gyártású filmsorozata